

KKTC MEB I. FELSEFE OLİMPİYATLARI

BİRİNCİLİK ÖDÜLÜ ALAN ÖĞRENCİMİZİN YAZISI

Ufuk BALKAN - Erenköy Lisesi

SORU: “ İnsan tarihi bir varlıktır. İnsanın tarihi bir varlık olması demek onun üç boyutlu bir zaman içinde yaşaması demektir. Bu zamanın boyutları geçmiş, şimdi ve gelecek kastedilmektedir. İnsan yapıp eden bir varlıktır. İnsanın yapıp ettikleri bir yanıyla şimdi denilen zamanda başlar. Fakat şimdi bir orta noktadır. Onun bir dünü, bir yarını vardır. O, bir tarafıyla insanı düne, geçmişe, diğer tarafıyla da yarına, geleceğe bağlar.”

Takiyettin Mengüşoğlu, *Tarihilik, Tarihsizlik*, Felsefe Arşivi 1968 içinde

YAŞAMIN NATÜRGEMALDESİ

İnsan, üç boyutlu zaman içerisinde yaşamakla kalmayıp, üç boyutlu zamanı birleştirebilen bir canlıdır. Geçmişte yaşananlar, iki nedenden dolayı önemlidirler; hem eylemlerin olası sonuçlarını tahmin edebilmemizi sağlarlar hem de bu olası sonuçları kullanarak bir gelecek tasavvuru oluşturabilmemizi mümkün kılarlar. Geçmiş deneyimlerimizin öğrettikleri ve gelecek beklentilerimiz sayesinde de şuan ki eylemlerimizi yönlendirme fırsatı elde ederiz. Yaşamın Naturgemaltesi anlayışı, insan zihninin bu yetisini kullanarak bir yaşam biçimi oluşturma düşüncesinin ürünüdür.

Naturgemalde kavramı ilk kez büyük doğa bilimci Alaxender von Humbolt tarafından kullanılmış ve birbiri ile bağlantılı bir bütün olarak doğa kavrayışını bizlere ilk kez sunmuştur. Humboldt'un bu kavram ile işaret ettiği şey, parçaların birbirlerinden kopuk olmayışı ve bir bütün halinde anlamlı hale gelebiliyor olmasıdır. Onu bu kavrama yönlendiren şey, eylemlerimizin doğa üzerindeki etkilerinin gözlemleriydi. Geçmişte yaptıklarımızın şuan doğada nasıl tahribata yol açtığına farkına varmış ve şu anki eylemlerimizin gelecekte nelere yol açacağını anlamıştı.

Geçmişin üzerimizdeki etkisini şunlarla açıklayabiliriz. İlk olarak geçmişimiz, kendi yaşantımız içerisindeki bütün deneyimler, düşünce ve eylemler üzerinde bir etki bırakır. Beyin tamamlanmamış yapısı gereği, deneyimle şekillenen bir yapıya sahiptir. Onun bu yapısı, nörobilimde plastisite olarak adlandırılır. Bu kavram ilk kez, William James tarafından ortaya atılmıştır ve “dış etkilerle değişebilen ve bu etkisini başka bir etkiye maruz kalana kadar koruyabilen bir sistem”e işaret etmek üzere kullanılır. Plastiklik özelliğinin farklı kullanımları da mevcuttur. Bunlardan bazıları şu farkları ortaya koymayı amaçlar: Dış olayların etkisi, kalıcı bir değişime mi yol açar? Yoksa söz konusu değişim geçici midir? Bu tanımsal problem bir kenara, elimizdeki veriler şu an bize şunu gösteriyor: Beynin değişime uğrama yetisi (ilerleyen süreçlere

azalmaya uğrabilse bile) yaşantımız boyunca devam eder. Bu değişime uğrama durumu, insanın geçmiş deneyimleri ile olan bağlantısı ortaya çıkarır çünkü beynimizin şu anki işleme şekli geçmişteki değişimlerle şekillenmiştir.

İkinci olarak, tarihteki hiçbir olay “bir su damlasının diğerine benzediği gibi” birbirinin tıpatıp aynısı olmasa da; tarihte de, doğa olaylarında olduğu gibi, birbirinin aynısı olmayan benzer olayların, benzer sonuçlara yol açacağı kabul edilir. Bu durum, akıl yürütmenin en temel yöntemlerinden biridir ve kaynağı, Russel’in fizyolojik çıkarsamasına işaret eder. Temelde epistemolojik problemlerle karşı karşıya kalınsa bile bu çıkarsama gündelik yaşantımızın her noktasında kendisini gösterir; aksi takdirde bir binanın beşinci katından atladığımız zaman ölmeyeceğimizi düşünmemiz gerekirdi. Bir insan ölme olayını ve düşme olayını birbirlerinden ayrı olarak bilebilir (epistemolojik bilme) ancak insanlar düşerek ölme olayı olduktan sonra bir binanın üzerinden düşme olayının aynı zamanda ölme olayına sebep olacağı sonucuna varır (Epistemolojik bilme durumundan fizyolojik çıkarsamanın mümkün kılınması)

Geçmiş deneyimler ile öğrenilenler, arzu duyulan geleceğin elde edilmesi ya da istenmeyen geleceğin önlenmesi açısından bize yol gösterir. Bireysel bir yaşama için kullanılan Yaşamın Naturgemaltesi, insanın içinde yaşadığı söz konusu üç zamanı birbirine bağlayarak “bütüncül” bir yaşam anlayışını ortaya koyar ve Humbolt’un ekosistem kavrayışından türetilerek geçmiş, şimdi ve geleceği birbiriyle ilişkilendirir. Bu kavram, “tarihi bir varlık” olan insanın, söz konusu üç boyutlu zamanı üzerine kurulmuştur ve şu şekilde şekillenir: Birinci olarak, geçmiş deneyimlerden çıkarsananlar, arzu nesnesi geleceğin elde edilmesi yolundaki gereklilikleri gösterir. İkinci olarak, deneyimlerden çıkarsananlar, söz konusu tasarımı şekillendirir. Üçüncü ve son olarak, şu anki eylemlerin, gelecek tasarıma yönelik olduğu için buna bağlıdır. Söz konusu arzu nesnesi olan gelecek tasarımını, William James’in ortaya attığı plastisite temeli üzerinden, geçmiş deneyimlere bağlı olarak değişebilen bir benliğe işaret etmek amacıyla “Plastik Benlik” olarak tanımlamak yerinde olacaktır. Bu kavramın yukarıda açıklananla ilişkisi; deneyimlerle oluşturuluyor ve buna bağlı olarak yeniden yapılandırılabilir olmasıyla beraber, şimdiki zamanda “yapıp ettiklerimi” yönlendiriliyor olmasıdır. Bu kavramın temelinde yatan olgulardan biri, insanın üç boyutlu zamanın bir parçası olan gelecekle ilişkisidir. Bu bir çeşit Odysseus Anlaşması olarak özetlenebilir.

Bu kavram, Homeros’un Odysseia destanındaki bir olaydan türetilerek kullanılan nörobilimsel bir ifadedir. Türetildiği olay şöyle özetlenebilir: Odysseus, Truva savaşından sonra yurduna dönerken yolunun üzerinde Sirenler adası vardır. Sirenler, büyümlü şarkıları ile denizcileri kendisine çeken ve onları öldüren deniz kızlarıdır. Bunun farkına varan Tanrıça Circe, Odysseus’u uyarır. Odysseus bunu öğrendikten sonra bütün mürettabının kulaklarını tıkatır. Ancak kendisi aynı zamanda Sirenlerin seslerini de duymak istediğinden dolayı kulaklarını tıkamaz ve kendisini gemiye bağlatır. Bu şekilde hem Sirenleri dinlemiş olur hem de hayatını kurtarır. Kavramın nörobilimde kullanılma şekli de, gelecekteki biz ile şimdiki biz arasında yapılan bir anlaşmaya işaret eder. Odysseus’un yaptığı da buydu: Elindeki bilgiye dayanarak gelecekte olacak şeylere

dair bir çıkarsama yapmış ve bu çıkarsamaya uygun olarak şimdiki zamandaki eylemini yönlendirmiştir.

Ancak bize bilgi verebilecek bir Tanrıçamız olmadığından dolayı, bilginin kaynağı geçmiştir. Burada şunu da eklemek gerekir: Tanrıça Circe'nin kendisi de, Sirenlerin geçmişte yaptıklarına dayanarak gelecekte ne olacağını tahmin etmiş ve buna dayanarak Odysseus'u uyarmıştır. Plastik Benlik kavramı da buna dayanır. Söz konusu benlik, henüz gerçekleşmemiştir ve geleceğe ait bir beklentidir. Bu benlik beklentisinin gerçekleşebilmesi, şimdiki yapıp etmelerimizle mümkün olacaktır.

Sonuç olarak, insan geçmiş deneyimleriyle bugününü oluşturan ve bugünkü tecrübeleriyle yarınına yön veren tarihi bir varlıktır.